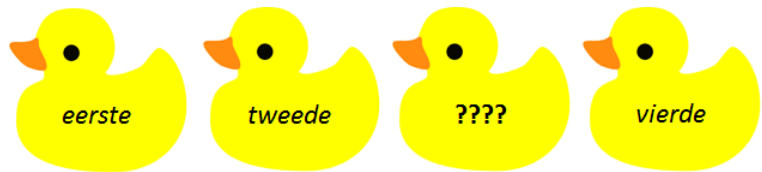

Update onderzoek taal en getal

Februari 2015

Caitlin Meyer, Universiteit van Amsterdam

(Doel van) het onderzoek

In de periode mei–november 2014 heeft uw kind meegedaan aan een onderzoek over taal en getal. Het doel van dit onderzoek was om te kijken hoe kinderen kennis van hoeveelheden in taal ontwikkelen, en hoe ze leren wat verschillende soorten telwoorden betekenen. Ook wilden we die resultaten vergelijken met hun basiskennis van de trappen van vergelijking: heeft de *–ste* op *grootste* iets te maken met de *–ste* op *eerste* en *achtste*? Om op deze vragen antwoord te krijgen, hebben we met 77 kinderen van drie tot en met zes jaar een spelletje gespeeld. Over dit spel en de uitkomsten leest u hieronder meer.

Het spelletje

Jaap de Aap is een hele lieve aap. Binnenkort gaat hij op vakantie. Waar hij heen gaat, is nog even een verrassing, maar hij heeft vast al zijn spulletjes verteld van zijn grote reis. Dat vinden zij zo leuk dat ze allemaal mee willen. Ze staan zelfs in de rij om in de koffer te springen! Maar o jee, ze passen er niet allemaal in! Wie helpt hem de juiste spullen uit de rij te pakken en in de koffer te leggen?

Kun je 1 tandenborstel inpakken voor Jaap?

Hoofdtelwoorden: *een, twee, drie, vier*

De kinderen die aan dit onderzoek hebben meegedaan, lijken op dezelfde manier hoofdtelwoorden te leren als kinderen in andere landen. Dat betekent dat ze op getrapte wijze langzaam ontdekken wat de exacte betekenis van telwoorden is. Nadat ze een tijdje oefenen met het opzeggen van de telrij, leren ze dat met *één* precies één bedoeld wordt, en alle andere telwoorden die ze kennen 'meer dan één' moeten betekenen. Als je ze vraagt om één kaartje in te pakken, dan kunnen ze dat, maar als je ze vraagt om drie kaartjes in te pakken, dan tellen ze niet, maar pakken ze gewoon een aantal kaarten. In de volgende fase leren ze de betekenis van *twee* erbij, vervolgens *drie* en dan *vier*, en dan gebeurt er iets gekks: kinderen ontdekken daarna hoe de telrij werkt, en kunnen dan meteen voor ieder telwoord dat ze kennen afleiden wat het betekent. Kinderen verschillen enorm in het tempo waarmee ze de verschillende telwoordfases doorlopen, maar de meeste kinderen ontdekken tijdens hun derde levensjaar de betekenis van in elk geval *één* en *twee*; vanaf 3,5 jaar zijn sommige kinderen al telvaardig maar voor andere kinderen duurt het nog ruim een jaar langer. Dit komt overeen met richtlijnen en doelen van het SLO en CITO.

Rangtelwoorden: *eerste, tweede, ...?*

De ontwikkeling van rangtelwoorden lijkt te zijn gekoppeld aan wat kinderen weten van hoofdtelwoorden. Dat is niet zo raar: in een woord als *tweede* zit *twee* al ingebakken, zowel in de vorm van het woord als in de betekenis ervan. Logisch dus dat je *twee* moet begrijpen voordat je *tweede* snapt. Maar er zit meer achter deze ontwikkeling. Zo kunnen we de kinderen die aan dit onderzoek hebben meegedaan in twee groepen verdelen: kinderen die vrijwel niet met (rang)telwoorden om kunnen gaan, en kinderen die een regel lijken te hebben geleerd.

Die eerste groep bestaat uit kinderen van drie of soms net vier jaar oud, die alleen de hoofdtelwoorden *een*, *twee* en/of *drie* begrijpen. Deze kinderen kunnen bijvoorbeeld bijna nooit *de tweede eend* of *de vierde step* in een rij aanwijzen. Toch weten ze niet niks: zij geven in die gevallen namelijk maar één eend of één step, en ze verwarren *tweede* en *vierde* dus niet met *twee* of *vier*. De andere groep is gemiddeld iets ouder (vanaf 3,5 jaar) en doet het al veel beter: zij kunnen vaak de *eerste* t/m *vierde* geven als je erom vraagt, en de oudste kinderen ook hogere rangtelwoorden zoals *achtste*. Zij lijken dus de regel te hebben geleerd: 'een hoofdtelwoord plus *–de* is een rangtelwoord'. Maar met die regel zou je bij *derde*

in de problemen kunnen komen: volwassenen zeggen immers niet *driede*! Sommige kinderen in dit onderzoek laten ook zien dat dit ingewikkeld is: zij begrijpen wel *eerste*, *tweede*, en *vierde*, maar als je om *de derde auto* vraagt, dan gaat er iets mis. Wij vermoeden dat deze kinderen wel rangtelwoorden maken volgens de regel hierboven, maar dus nog niet goed kunnen omgaan met de uitzonderingen.

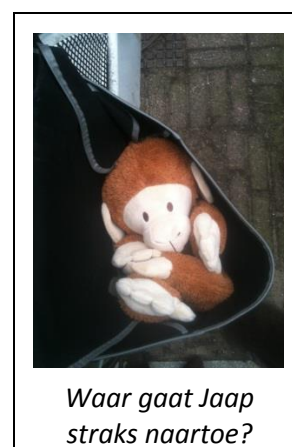
Middelste, laatste, en de trappen van vergelijking

In het Nederlands hebben we ook woorden die enerzijds lijken op bijvoorbeeld *hoogste* en anderzijds lijken op *tweede* en *achtste*. Dit zijn *middelste* en *laatste*. Net als *achtste* geven ze een bepaalde plek aan, maar net zoals *hoogste* hangt hun betekenis af van de set waartoe ze behoren: in een rijtje van vijf is de derde de middelste, maar in een rijtje van drie is de derde de laatste. We zien dat kinderen eerder de betekenis van *laatste* doorhebben dan die van *middelste*, en dat kinderen deze vormen meestal begrijpen voordat ze de hogere rangtelwoorden goed in de vingers hebben. Toch zijn *middelste* en *laatste* ook een beetje moeilijk: ze worden later geleerd dan 'gewone' vergelijkende vormen: de driejarigen konden feilloos *de langste slang* vinden of aanwijzen welke poes *dikker* is, maar *laatste* is voor hen nog moeilijk.

Hoe nu verder?

In dit onderzoek zijn we geïnteresseerd in de wisselwerking tussen taal en getal. Die wisselwerking is in de huidige resultaten het meest duidelijk te zien bij *derde*. De volgende stap is om te kijken wat voor taalkundige kennis kinderen precies hebben van verschillende soorten rangtelwoorden, en in hoeverre dit hun conceptuele kennis van rangschikken helpt of in de weg zit. Zo is het de vraag of kinderen die *derde auto* niet begrijpen, wel *auto (nummer) drie* zouden kunnen aanwijzen. Een klein vooronderzoekje (een pilotonderzoek) lijkt te suggereren dat dit inderdaad zo is. Dat willen we daarom nader onderzoeken, en tegelijkertijd willen we bekijken of *auto twee* ook eerder wordt geleerd dan *tweede auto*.

Verder willen we ook kijken naar kindertaaluitingen: wat is de relatie tussen wat kinderen begrijpen van hoeveelheden, ordening en hoe ze erover praten? Wat zeggen de fouten die ze maken over hoe hun grammatica eruitziet? Kinderen zeggen namelijk soms dingen als *tussenste* en *daarnade*, maar volwassenen doen dat niet. Hoe komen kinderen daar dan bij, en hoe komt het eigenlijk dat deze vormen in kindergrammatica's wel mogen, maar in volwassaantal niet? Een andere vraag is wat deze vormen voor kinderen zijn: lijken ze meer op *tweede* en *achtste*, of meer op *hoogste* en *grootste*? Kortom, vragen genoeg!

En natuurlijk: heel erg bedankt!

Wij willen alle betrokken kinderen, scholen, kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en ouders heel hartelijk bedanken voor alle hulp, enthousiasme en gastvrijheid. Zonder u is dit soort onderzoek onmogelijk!

Meer weten? Vragen? Opmerkingen?

Neem gerust contact op!

Caitlin Meyer | Spuistraat 134 | 1012 VB Amsterdam | 020-5254733 | c.m.meyer@uva.nl

Of surf naar: www.uva.nl/profiel/c.m.meyer (en klik op: *voor ouders en scholen*)

Dit promotieonderzoek wordt uitgevoerd aan de Universiteit van Amsterdam en maakt onderdeel uit van het door NWO gefinancierde *Horizon Knowledge & Culture* project. De projectwebsite (voor onderzoekers) vindt u hier: <http://hum.leiden.edu/lucl/knowledge-and-culture/>